WORLD FORUM ON ACADEMIC INNOVATION AND DIGITAL LITERACY

BOLALARDA IJODIY FIKRLASH, KREATIVLIKNI RIVOJLANTIRISHNING PSIXOLOGIK ASOSLARI

Kudratova Lola Ravshanovna

Toshkent Amaliy Fanlar Universiteti,

Psixologiya kafedrasi dotsenti PhD

Kulmurodov Doniyorbek

Toshkent Amaliy Fanlar Universiteti magistri.

Annotatsiya Ushbu maqolada bolalarda ijodiy fikrlash va kreativlikni rivojlantirish muammosining ayrim jihatlari psixologik tahlil eilgan. Mavzuga oid psixologik adabiyotlar, ilmiy tadqiqot ishlari yoritib o'tilgan.

Kalit so'zlar: Ijodkorlik, bolalarda kreativlik, boshlang'ich maktab yoshi, pedagogika, tasavvur, xayol.

Аннотация. В данной статье представлен психологический анализ некоторых аспектов проблемы развития творческого мышления и креативности у детей. Проведен обзор психологической литературы и научных исследований по данной теме.

Ключевые слова: Креативность, креативность у детей, начальная школа, педагогика, воображение, фантазия.

Abstract This article provides a psychological analysis of some aspects of the problem of developing creative thinking and creativity in children. Psychological literature and scientific research on the topic are reviewed.

Keywords: Creativity, creativity in children, primary school age, pedagogy, imagination, fantasy.

KIRISH Glaballashuv davrida hayotining barcha jabhalarida keng ko'lamli tub islohotlarni amalga oshirish, davr talablariga monand ravishda modernizatsiya va innovatsiya jarayonlarini sobitqadamlik bilan ro'yobga chiqarish imkoniyatini bermoqda. Umumiy maqsadiga ko'ra ta'lim sifatini oshirishhga qaratilgan islohotlarning istiqbolga yo'naltirilganligi jihatidan milliy istiqlol asoslarini eng muhim yo'nalishi, shubhasiz, yosh avlod ta'lim-tarbiyasi tizimini takomillashtirishga, mustaqillik davrida qo'lga kiritilgan ulkan yutuqlarni saqlash va ko'paytirishga qodir shaxsni voyaga yetkazishga qaratilgan chora-tadbirlarni yanada qo'llab quvvatlash bilan bog'liq. Zero Prezidentimiz Sh.M.Mirziyoev ta'biri bilan aytganda "Shu sababli biz islohotlarimiz ko'lami va samarasini yanada oshirishda har tomonlama yetuk, zamonaviy bilim va hunarlarni puxta egallagan, azmu shijoatli, tashabbuskor yoshlarimizga tayanamiz"[1].

ASOSIY QISM Zamonaviy ta'lim tizimida bolalarning psixologik rivojlanishini chuqur o'rganish, ularni shaxs sifatida to'laqonli shakllantirish muhim masalalardan biridir. Ayniqsa, bolalik davrida bola tafakkuri, hissiyoti, ijtimoiy munosabatlari va o'z-o'zini anglash jarayonlari jadal rivojlanadi. Shu bois bu davrni to'g'ri psixologik yondashuvlar bilan o'rganish, psixodiagnostika va psixokorreksiya orqali bolaning individual imkoniyatlarini ochib berish dolzarb ilmiy-amaliy yo'nalish hisoblanadi.

Respublikamiz psixolog olimlaridan Davletshin, E.G'oziev, P.Sunnatov, V.M.Karimova, Z.T.Nishanova, S.M.Tuychiyeva M.Turaxo'jayeva(Maktabgacha yosh davrida kreativlik), B.Nurillayeva(Talabalarda ijodiy motivatsiya va

[1] Prezidentimiz SH.M.Mirziyoevning 2020 yil 29 dekabrda Oliy majlisga va O'zbekiston xalqiga Murojaatnomasi

kreativlik), va boshqalarning olib borgan ilmiy izlanishlarida aks etgan.

Xorij psixologlaridan S.A.Rubinshteyn, A.S.Vigotskiy, D.B.Elkonin, Izard va boshqalarning olib borgan ilmiy izlanishlarida ijodkorlik va kreativlikka oid tahlillar aks etgan

Ijodiy fikrlash, kreativlik tushunchalari juda keng ma’noli ibora hisoblanadi. **Creativ** (inglizcha *creative* – ijodkor, yaratuvchi) so‘zi ijodiy, yangi g‘oyalarga boy, nostandart yondashuvga ega va yaratuvchanlik ma’nolarini anglatadi. U odatiy qoliplardan chiqib, o‘ziga xos, noodatiy va samarali yechimlar topish qobiliyatini ifodalaydi. Kreativlik – bu yangi tajribalarni bog‘lash va yangilik yaratish san’atidir. [2] Bolalarning ijodiy fikrlashi va kreativligini psixologik tahlil

Bolalarning ijodiy fikrlashi va kreativligi ularning shaxs sifatida shakllanishida muhim psixologik omillardan biri hisoblanadi. Ijodiy fikrlash — bu bolaning yangi g‘oyalar yaratishi, muammolarga noodatiy yondashuvi hamda mustaqil qaror qabul qila olish qobiliyatidir. Kreativlik esa bolaning tasavvuri, fantaziyasi va intellektual faolligi bilan chambarchas bog‘liq bo‘lib, u psixik rivojlanishning muhim ko‘rsatkichidir.

Olib borilgan tadqiqotlarga ko’ra psixologik nuqtai nazardan, ijodiy fikrlash bolalik davrida faol rivojlanadi. Ayniqsa, maktabgacha va boshlang‘ich maktab yoshida bolalarda tasavvur, obrazli fikrlash va emotsional sezgirlik yuqori bo‘ladi. Aynan shu sababli ham bu davrda kreativlikni rivojlantirish uchun qulay psixologik sharoit yaratish muhimdir. O‘yin faoliyati, rasm chizish, musiqaga qiziqish, rolli o‘yinlar bolalarda ijodiy fikrlashni faollashtiruvchi asosiy vositalardan hisoblanadi.

Yana bir muhim omil sifatida oilaviy muhit, tarbiya uslubi va pedagogik yondashuv han bolaning greativ rivojiga katta ta’sir ko‘rsatadi. Psixologlar fikriga

[2] Izoh.uz — O‘zbek tilining izohli lug‘ati, 2014–2026

ko‘ra, bolani haddan tashqari tanqid qilish yoki qat’iy cheklovlar qo‘yish uning ijodiy faolligini susaytiradi. Aksincha, erkin fikrlashga imkon berish, xatoga yo‘l qo‘yishga ruxsat berish va rag‘batlantirish kreativlikning rivojlanishiga ijobiy ta’sir qiladi.

Shuningdek, motivatsiya ham ijodiy fikrlashning muhim psixologik omilidir. Ichki motivatsiyaga ega bo‘lgan bolalar yangi g‘oyalar yaratishga, mustaqil izlanishga va muammolarni hal qilishga ko‘proq intiladi. Bu jarayonda kattalarning qo‘llab-quvvatlashi, ijobiy munosabati va ishonchi bolaning o‘ziga bo‘lgan ishonchini oshiradi.

Ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish hozirgi kunda boshlang'ich ta'limda juda muhim vazifa hisoblanadi, chunki bu jarayon bolaning rivojlanishining barcha bosqichlarini qamrab oladi, qaror qabul qilishda tashabbuskorlik va mustaqillikni uyg'otadi, o'zini erkin ifoda etish odatini rivojlantiradi va o'ziga ishonchni oshiradi

Ijodiy qobiliyatlarning rivojlanishini o'rganayotganda, biz ijodkorlik deb nomlanuvchi shaxsiy qobiliyatga, maxsus qobiliyat turiga - muammoli vaziyatlarni tezda hal qilishga imkon beradigan g'ayrioddiy g'oyalarni taklif qilish va noan'anaviy fikrlashdan foydalanish qobiliyatiga to'xtalib o'tishimiz mumkin.

Shunday qilib, ijodkorlik insonning ijodiy qobiliyatini belgilaydigan ma'lum bir aqliy va shaxsiy fazilatlar to'plamini o'z ichiga oladi, deyish mumkin.

Boshlang'ich maktab yoshidagi bolalarning ijodiy rivojlanish darajasini aniqlash uchun ma'lum parametrlarni aniqlash kerak. Olimlar bu parametrlarni aniqlashning turli xil variantlarini taklif qilishadi, ammo biz D.B. Bogoyavlenskayaning nuqtai nazariga amal qilamiz va ularni boshlang'ich maktab yoshidagi bolalar uchun eng mos deb hisoblaymiz. Shunday qilib, D.B.

Bogoyavlenskaya ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish uchun quyidagi parametrlarni aniqlaydi: aqliy ravonlik (g'oyalar soni), aqliy moslashuvchanlik (bir g'oyadan boshqasiga o'tish qobiliyati), o'ziga xoslik (g'oyalarni yaratish qobiliyati), qiziquvchanlik va tasavvur

Ijodiy qobiliyatlarni mustaqil omil sifatida belgilaydigan tadqiqotchilarning fikrlariga asoslanib, biz boshlang'ich maktab o'quvchilarida ijodiy qobiliyatlarning tarkibiy qismlarini, masalan, ijodiy tasavvur, ijodiy fikrlash va ijodiy faoliyatni tashkil qilish usullaridan foydalanishni aniqlaymiz.

Endi boshlang'ich maktab yoshidagi bolalarda ijodiy qobiliyatlarning o'ziga xos rivojlanish xususiyatlarini ko'rib chiqaylik. Bu yoshda bolalar avval o'yin va ish o'rtasidagi farqni, ya'ni faoliyatning o'zidan olgan zavq uchun bajaradigan faoliyatlarini farqlaydilar. O'yin va ish, shu jumladan akademik ish o'rtasidagi bu farq boshlang'ich maktab yoshining muhim xususiyati hisoblanadi.

Boshlang'ich maktab yoshidagi bolalar faol kognitiv faoliyatining katta qismini tasavvurlari orqali amalga oshiradilar. Ularning o'yinlari ularning g'ayratli tasavvurining samarasi, shuning uchun ular ijodiy faoliyat bilan katta ishtiyoq bilan shug'ullanadilar. Buning psixologik asosi ijodiy tasavvurdir. Chunki, bola o'rganish jarayonida mavhum materialni tushunish zaruratiga duch kelganda va hayot tajribasining umumiy etishmasligiga qaramay, o'xshatishlarga muhtoj bo'lganda, unga tasavvur yordamga keladi. Bolalarning ijodiy fikrlashi va kreativligi psixologik jihatdan murakkab, ammo rivojlantirish mumkin bo‘lgan jarayondir. To‘g‘ri psixologik muhit, samarali tarbiya va pedagogik yondashuv orqali bolalarda ijodkorlik, mustaqil fikrlash va innovatsion qobiliyatlarni muvaffaqiyatli shakllantirish mumkin.

XULOSA Shunday qilib, boshlang'ich maktab yoshidagi bolalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish orqali biz bolalarda dunyoni yaxshiroq tushunishga,

o'zini kashf etishga va shaxsiy rivojlanishiga yordam berishimiz mumkin. Bunga erishish uchun o'qituvchilar bolalarga o'z tasavvurlaridan foydalanib, progressiv o'zini o'zi rivojlantirishga va kognitiv faolligini oshirishga yordam berishlari kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Prezidentimiz SH.M.Mirziyoevning 2020 yil 29 dekabrda Oliy majlisga va O’zbekiston xalqiga Murojaatnomasi
2. Izoh.uz — O‘zbek tilining izohli lug‘ati, 2014–2026
3. G’oziyev E. Ontogenez psixologiyasi. Toshkent: “Noshir” nashriyoti nazariy eksperimental taxlil. –2010 B.189
4. Никитин Б.П. Ступеньки творчества или развивающие игры. - М.: Просвещение, 1991.
5. Белоцерковец Н.И. Некоторые аспекты формирования детского коллектива средствами внеклассной работы // Психология и педагогика: методика и проблемы практического применения. - 2014. - № 36. -С. 149-153.
6. Богоявленская Д.Б. Природа творческих способностей // Вестник РГНФ. - 1997. - № 2. - С. 290.
7. Гончаров В.Н. Социальная концепция информационного общества // Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики. - 2011. - № 6-2. -С. 27-30.